

УДК 631.147.001.76:633(477)

Бондарева Л.М., Мамчур Р.М.

**ОБГРУНТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО
СТИМУЛЮВАННЯ ВИСОКОЕФЕКТИВНОГО ВЕДЕННЯ
РОСЛИННИЦТВА В УКРАЇНІ**

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

Київ, Героїв Оборони, 13, 03041

UDC 631.147.001.76:633(477)

Bondareva L.M., Mamchur R.N.

**JUSTIFICATION OF INNOVATION AND ECONOMIC STIMULATION OF
HIGHLY EFFECTIVE PLANT-GROWING IN UKRAINE**

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Kyiv, Heroes of Oborony, 15, 03041

Анотація. Вказуються нові підходи щодо впровадження у рослинництво економічно - обгрунтованого його ведення при застосуванні інтенсивних систем землеробства. Оцінена ефективність впровадження у виробництво науково – обгрунтованих критеріїв ефективності газузі окремих регіонів України. Вказується роль і значення сучасних механізмів управління високотехнологічним веденням рослинництва.

Ключові слова: інновації, економіка, рослинництво, технології.

Abstract. There are identified new approaches regarding implementation economically - justified conduction in plant growing at the application of intensive farming systems. There was evaluated the effectiveness science - based effectiveness criterias of production application of the branch of separate regions of Ukraine. There was indicated the role and importance of modern management mechanisms of high-tech plant growing.

Key words: innovations, economics, plant growing, technologies.

Вступ. Інноваційна діяльність - діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг. Об'єктами інноваційної діяльності є:

- інноваційні програми і проекти;
- нові знання та інтелектуальні продукти;
- виробниче обладнання та процеси;
- інфраструктура виробництва і підприємництва;
- організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери;
- сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки;
- товарна продукція;
- механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції

Зернове господарство України є стратегічною і найбільш ефективною галуззю народного господарства. Зерно і вироблені з нього продукти завжди були ліквідними, оскільки вони становлять основу продовольчої бази і безпеки держави.

Природно-кліматичні умови та родючі землі України сприяють вирощуванню всіх зернових культур і дають змогу отримувати високоякісне продовольче зерно в обсягах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і формування експортного потенціалу. Разом із тим, подальший розвиток галузі вимагає ґрунтовної економічної оцінки, перегляду цілого ряду позицій щодо технічно-технологічних, організаційно-економічних та ринкових умов функціонування всього комплексу.

Україна має розгалужений сільськогосподарський комплекс, який здатен забезпечити виробництво конкурентоспроможної аграрної продукції. Зокрема, Україна тримає світове лідерство з експорту соняшникової олії: у 2012 році було експортовано 3,6 млн. тонн олії, що на 33 % більше, ніж у 2011 році; за обсягами експорту пшениці – посідає 8 місце у світі; за обсягами експорту ячменю – 4 місце.

Важливе місце у структурі вітчизняного аграрного комплексу належить регіонам України, які мають потужні ресурсні можливості для виробництва

сільськогосподарських культур, збільшення експорту аграрних та продовольчих товарів на світовий ринок та забезпечення внутрішнього ринку країни.

Інтенсифікація розвитку зернового господарства та збільшення обсягів виробництва зерна досягається завдяки таким основним чинникам, як підвищення урожайності шляхом удосконалення землекористування, дотримання сівозмін, обробітку ґрунту, внесення мінеральних добрив і проведення хімічної меліорації земель, захисту рослин, розвитку селекції і насінництва, підвищення якості зерна, науково-методичне забезпечення, розвиток ринку зерна.

Україна має повернути втрачені позиції обсягів виробництва зерна шляхом інтенсивного ведення галузі зерновиробництва, оснащення господарств технікою, впровадження сучасних сортів і гібридів, поліпшення насінницької справи, освоєння ресурсощадних технологій, більш раціонального використання біокліматичного потенціалу і зональних природно-кліматичних умов, стосовно вирощування окремих зернових культур.

В сучасному землеробстві країни налічується 32,4 млн. га ріллі, яка займає: 78 відсотків всіх сільськогосподарських угідь (41,7 млн. га). Серед земель, які використовуються в активному обробітку, майже 10 млн. га низькопродуктивні, кислі, засолені, піщані, які не дають належної віддачі на вкладені в них матеріальні та енергетичні ресурси. Щороку на них розміщується більше 1,0 млн. га зернових культур, за рахунок низької родючості втрачається 1–1,2 млн. тонн зерна.

За таких умов необхідне проведення оптимізації агроландшафтів, зниження недопустимої розораності ґрунтів з тим, щоб вилучені землі використати більш раціонально, створити на них луки та пасовища, а найбільш непродуктивні — заліснити.

Виходячи з науково обґрунтованих розрахунків, економічної, господарської та екологічної доцільності, необхідно зменшити обсяги ріллі на 8,0–8,5 млн. га, що дасть можливість інтенсивніше використовувати продуктивніші землі.

Доцільно відмітити, що посівні площі зернових культур мають становити близько 16 млн. га, у тому числі озимої пшениці — не менше 6,0 млн. га, озимого ячменю — 1,2 млн. га, озимого жита — 0,3 млн. га, кукурудзи — 4,0 млн. га, ярого

ячменю –2,2 млн. га. Площі посіву проса і сорго — 0,5 млн. га, гречки — 0,3 млн. га.

В польових сівозмінах зернові культури повинні займати в господарствах: степової зони 55–60% ріллі, лісостепової — 50–55 і поліської зони — 40–45 відсотків. В степовій зоні буде надаватись пріоритет озимим пшениці і ячменю, сорго, в лісостеповій, крім того, ярому ячменю і зернобобовим культурам, а на Поліссі — озимому житу, тритикале, ярим зерновим колосовим і круп'яним культурам. В усіх зонах доцільно розширити такі високопродуктивні зернові культури, як озиме та яре тритикале.

Виробництво зерна на цих площах за середньої урожайності 43–45 ц/га становитиме у 2015 році близько 71 млн. тонн.

При цьому важливим заходом отримання достатніх валових зборів зерна є розміщення зернових культур. Набутий багаторічний досвід свідчить, що за рахунок покращання попередників розміщення зернових культур можливе збільшення виробництва зерна до 9 відсотків.

Традиційними попередниками, особливо для озимих зернових, залишаються:

- зайняті пари;
- багаторічні та однорічні трави;
- зернобобові культури.

Виходячи з того, що насиченість зерновими культурами становить 55–60% усіх посівів, необхідно більш ретельно виконувати весь комплекс агротехнічних заходів з обробітку ґрунту, удобрення, сівби та їх захисту, що потребує додаткових матеріальних і фінансових витрат.

Відмічається що, фітосанітарний стан посівів зернових культур, і особливо озимої пшениці, залишається складним. В останні роки значно поширився септоріоз листя і колосу, сажкові захворювання, кореневі гнилі, іржасті плямистості та спалахи розмноження шкідників і особливо клопа шкідливої черепашки, злакових мух, підгризаючих совок, хлібного туруна, мишоподібних гризунів.

Практичним досвідом і даними наукових установ встановлено, що втрати врожаю від них можуть досягати понад 30 відсотків.

Для забезпечення одержання сталих урожаїв високої якості передбачається впровадження системи захисту зернових культур, яка базується на раціональному використанні організаційно-господарських, агротехнічних, хімічних, біологічних та інших заходів.

Особливу увагу слід приділяти агротехнічним і організаційно-господарським прийомам, що дасть змогу попередити масове розмноження шкідливих організмів, зменшити використання хімічних засобів та забезпечити більш ефективне їх використання.

Для проведення хімічних заходів потрібно щороку близько 10,8 тис. тонн засобів захисту. Інтегровані технології захисту зернових культур дадуть можливість сільгоспвиробникам зберегти від шкідників, хвороб і бур'янів зерна на суму понад 2,5 млрд. грн.

Як свідчать багаторічні дані Інституту захисту рослин НААН, особливо гостро стоятиме проблема захисту озимини в осінній період на тих посівах, де не повною мірою витримується технологія вирощування. Це перш за все поля з ранніми і надранніми строками сівби та стерньовими попередниками, а також там, де спрощені системи обробітку ґрунту і внесення добрив.

Доцільно відмітити, що інновація — це такий процес або результат процесу, в якому:

- використовується частково або повністю охороноздатні результати інтелектуальної діяльності; і забезпечується випуск патентоспроможної продукції;
- забезпечується випуск товарів і послуг, по своїй якості, відповідних або таких, що перевищують світовий рівень;
- досягається висока економічна або соціальна ефективність у виробництві або використанні продукту

Необхідно також розрізняти декілька видів інновацій:

- технічні, які реалізуються у виробництві продуктів з новими або покращеними властивостями;

- технологічні, що виникають при використанні досконаліших способів виготовлення продукції;
- організаційно-управлінські, що пов'язані з процесами оптимальної організації виробництва, транспорту, збуту і постачання;
- інформаційні, що вирішують завдання раціональної організації інформаційних потоків у сфері науково-технічної і інноваційної діяльності, підвищення достовірності і оперативності здобуття інформації;
- соціальні, які направлені на поліпшення умов праці, вирішення проблем охорони здоров'я, освіти, культури.

Сучасні технології вирощування основних сільськогосподарських культур розроблено з урахуванням досвіду кращих сільськогосподарських підприємств, досягнень науки, сучасного стану техніко-технологічного забезпечення сільськогосподарського виробництва та прогнозованих позитивних зрушень в найближчій перспективі. Враховані вимоги ресурсозбереження та мінімального обробітку ґрунту, а також ґрунтозахисних технологій; науково обґрунтовані системи землеробства, які охоплюють такі важливі елементи: систему сівозмін; систему обробітку ґрунту, посіву, догляду за рослинами і збирання врожаю; систему добрив; систему насінництва; заходи по боротьбі з хворобами, шкідниками, бур'янами та ін.

Вибір кращих попередників для сільськогосподарських культур та їх урожайність ґрунтується на результатах наукових досліджень в регіонах та середньорічних показниках кращих сільськогосподарських підприємств за останні п'ять років. Застосування хімічних засобів боротьби з хворобами, шкідниками та бур'янами обґрунтовано на основі наукових зональних розробок науково-дослідних установ для кожної культури окремо з урахуванням шкідливості та необхідності проведення заходів при протруюванні насіння і в період вегетації рослин згідно з нормами їх витрат на одиницю площі. У технологічних картах визначені витрати при виробництві певного виду продукції за основними періодами робіт: основний обробіток ґрунту; передпосівний обробіток ґрунту та сівба; догляд за посівами; збирання врожаю.

Витрати обґрунтовані при прогнозованому рівні урожайності окремо для кожної культури і в розрізі окремих елементів витрат. При виборі складу агрегатів для виконання технологічних операцій враховане наступне:

- трактори та сільськогосподарські машини передбачаються ті, що виробляються зараз, а також такі, що будуть надходити в сільськогосподарське виробництво в перспективі;

- для забезпечення вибору найдоцільнішого з економічної точки зору машинно-тракторного агрегату для виконання конкретної технологічної операції розглядається кілька альтернативних варіантів з урахуванням комплексу техніко-експлуатаційних та економічних показників, таких як: продуктивність агрегату, кількість обслуговуючого персоналу, витрати пального, балансова вартість трактора та сільськогосподарських машин в агрегаті, експлуатаційні витрати з розрахунку на одиницю роботи, питомі капіталовкладення, а також приведені витрати щодо кожного альтернативного варіанта.

Так, інноваційна технологія вирощування озимої пшениці - це:

- використання бобових сидератів, що збільшує вміст гумусу в ґрунті, покращує його структуру, стимулює виробіток ґрунтового азоту і подавляє розвиток бур'янів;

- визначення норм внесення мінеральних добрив за виносом поживних речовин, запланованим врожаєм і вмістом поживних речовин в верхньому шарі ґрунту з урахуванням коефіцієнтів їх використання. Розроблена система удобрення дозволяє забезпечити культуру елементами живлення в оптимальних нормах і співвідношенні;

- використання комбінованих та широкозахватних агрегатів, що значно зменшує виробничі витрати на вирощування культури завдяки поєднанню передпосівного обробітку ґрунту з висівом насіння, внесенням добрив і прикочуванням посівів;

- здійснення захисту рослин від шкідників, бур'янів та хвороб тільки при перевищенні порогу шкодочинності. При виконанні цієї операції

використовуються високопродуктивні, широкозахватні агрегати, які дозволяють провести захист рослин протягом 2-3 годин;

- використання комбайнів з широкозахватними жатками дозволяє збирати врожай при вологості зерна 20-25 % в найкоротші агрономічні строки без зниження якості продукції;

- залишення пожнивних залишків на полі, що підвищує родючість ґрунту і зберігає ґрунтову вологу.

Висновки. Отже, запропонована технологія дозволяє отримувати запрограмовані урожаї з найменшими витратами, зберігати родючість ґрунту, зменшувати забур'яненість полів і переходити з часом на мінімальний та нульовий обробіток ґрунту.

Переважна більшість вітчизняних сільськогосподарських підприємств залишається поза конкурентною боротьбою. Це обумовлене тим, що переважна більшість агроформувань функціонує на екстенсивній основі, при цьому основною метою є зниження обсягу витрат, а не підвищення урожайності, виходу валової продукції на одиницю витрат, земельної площі тощо. Слід зазначити, що низький обсяг попиту на інноваційний продукт на внутрішньому ринку не сприяє поширенню зовнішніх ефектів та розвитку потенційних внутрішніх чинників підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств. Вищезазначене потребує цільових та системних дій щодо структурної перебудови національної економіки та зміцнення інвестиційно-інноваційних чинників економічного розвитку шляхом проведення активної державної політики, що сприяла б вирішенню проблеми створення конкурентних переваг для аграрних підприємств з метою стимулювання їх розвитку.

Таким чином, сучасні інноваційні розробки з високоефективними системами землеробства дозволяють оптимізувати потенційні можливості ведення рослинництва в господарствах усіх форм власності.

Література:

1. Дейнеко Л.В., Іртишева І.О. Механізм впровадження інноваційних технологій в агропродовольчу сферу: сутність, функції, завдання і регіональні особливості// Механізм регулювання економіки. – 2009. - № 2. – С. 123 – 131.
2. Зигрій О. В. Перспективи розвитку інтеграційних процесів в бурякоцукровому виробництві в умовах економічної нестабільності / О.В. Зигрій // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». – 2010. – С. 15-18.
3. Кисляренко М.Ф., Лобастов І.В., Архипов С.В. Економічні аспекти застосування ресурсозберігаючої системи землеробства// Продуктивність агропромислового виробництва. – 2007. - № 3. – С. 51 – 58.
4. Мазоренко Д.І., Мазнев Г.Є., Красноручський О.О. та ін. Інноваційні агротехнології: Монографія. – Харків: ХНТУСГ, 2007. – 385 с.
5. Пазій І.П., Бабарика Г.М., Єгорова Н.Ю. Фінансування та ефективність державної підтримки розвитку селекції і насінництва зернових культур в Україні // Економіка АПК. – 2005. – № 8.– С.116–120.

Стаття відправлена 8.12.2013 р.

© Бондарева Л.М., Мамчур Р.М.